

Срђан Срдић

НЕ БИТИ

(Кормак Макарти: *Путник / Стела Марис*, превео с енглеског Игор Цвијановић, Контраст издаваштво, Београд, 2023)

Неке одлуке су теже од осталих, то знамо. Кормак Макарти, рецимо, онедавно одсутан у вечности, тврдио је како је комбо романа *Пуџник / Стела Марис* настајао педесетак година. А *Пуџ*, роман који претходи *Пуџнику* (да, стварно је тако), објављен је шеснаест година раније. Делује разумно, Макарти који је написао *Пуџ* објавио га је у седамдесет трећој години. Онда ствари постају нешто неуобичајеније, исти Макарти улаже још шеснаест година да доврши текст који би, ако му верујемо, требало да представља његово животно дело. Убрзо потом умире. А многи се не би сложили. Не с умирањем, надам се да не морам да објашњавам, већ с идејом да је/су *Пуџник / Стела Марис* Макартијев магнум опус. То би био *Крвави меридијан*, често се мисли, што нас упућује на тезу да ауто-

ри своје текстове виде другачије од осталих читалаца. То је легитимно, има смисла. Ако хоћемо да говоримо о животним делима, можда да споменемо *Фаустџа*, можда *Прољећа Ивана Галеба*, *Злајно руно*, али то су случајеви код којих је очевидан троглави консензус: аутор о урађеном мисли исто што и критика, критика исто што и мање верзирани читаоци. Постоји сагласје. Опет, нико иоле озбиљан неће прогласити *Пуџника* за промашај. Али није неизвесна мрзовоља кроз исказ: лепо, али ово није *Крвави меридијан*. На страну то што једна књига никада није друга књига. Да ли би Макартија узрујала пригушена полемика која се тиче његовог животног дела, односно дела које је он сам сматрао за такво? Тешко. Макарти је обавио своје послове и отишао. Има животних дела која се мало коме допадају. *Данијел Марџин*, рекао бих да је то довољно инструктиван пример. Опет, *Данијела Марџина* сам одувек доживљавао као своју књигу, најспорију од свих написаних својих књига. Диван, капиталан промашај. Ето.

У наслову је Шекспир. Мислим на наслов овог текста. Намерно Шекспир, да је Шекспир донедавно био ту, написао би *Пуџника / Стелу Марис*, убеђен сам. Протрчи кроз текст, Шекспир, неколико пута. Није упадљив, и тај трк ништа не мења. Али био је потребан, Макартију. Ко би, иначе, кроз било ког од својих ликова записао како је љубав нека врста менталне болести? Педесет година Макарти је радио и упињао се да запише све што му је било релевантно. Квајн, Фреге, Шекспир, *Пуџник / Стела Марис*, то су толико дрске књиге, толико дирљиво безобзирне према

могућим читаоцима који очекују свој Макартија. Ово није тај, ово је Макартијев Макарти, реч је о општем и завршном унутрашњем монологу записаном у форми незауостављивих и нерегулисаних дијалога, *исцпушених*, неретко мимо било какве правописне номенклатуре (наклон и нове честитке преводиоцу, Игору Цвијановићу), без дидаскалија, с мишљу да ће се читаоци већ некако снаћи с контекстуализацијом, иако у дијалозима учествују фигуре знатно образованије од просечног реципијента, оне подразумевају колико и преиспитују, лабилност је свеобухватна. Шекспир, бележник лудила, он је то радио. Брат и сестра Вестерн (ни презиме не морам да објашњавам, колико би само овако нешто звучало помпезно, грандиозно и претенциозно код некога ко није написао *Крвави меригујан* или *Саџри*), деца Опенхајмеровог сарадника, обоје су луди. Сестра дијагностички, *de iure*, шизофрени саговорница приказе зване Талидомидски Мали (*Thalidomide Kid*, Цвијановић више него исправно избегава да преведе игру речи како не би изгубио повезницу с Малим из једног другог Макартијевог романа, помињао сам га и више нећу, тако је то кад имате паметне преводиоце на правим задацима), смртно и радикално телесно заљубљена у рођеног брата, мртва на првој страници *Пушника*, мртва од своје руке и воље, више него жива у *Сћели Марис* која долази након приче о Бобију Вестерну, њеном старијем брату. Сасвим фокнеровска методологија располагања наративним временом, Квентин Компсон из *Буке и беса* најмање седамнаест година млађи од остале три приповедне инстанце, суицидални Квентин Компсон, пресетљив и хиперинтелигентан и трагично заљубљен у Кендејс (Кеди). Заљубљен у сопствену сестру. Квентин Компсон који остаје мртав након последње речи у другом, свом, поглављу романа, убија се а да ми то не видимо, али ћемо чути, јер је онај трећи у истој књизи логорејичан, а књига је слагалица. Тог ће Квентина Фокнер подићи из мртвих у тачки пре његове смрти, та се тачка зове *Авесаломе! Авесаломе!* и тако је *Пушник / Сћела Марис* последњи у низу прозних текстова Вилијама Фокнера, Макартијевог праоца.

Док се Бобију Вестерну указују *двојица*, двојица агената који би да чују шта је видео када је заронио, чега има на дну, односно кога нема и шта он зна о томе. Иста су то двојица која узнемиравају метиљавог прашког службеника на његов рођендан, па он погреша и прихвати игру коју му намећу, његова грешка је у томе што се не пита и не схвата да би револуционарно било не прихватити, склопити очи па их наново отворити, можда, него је сагласан с могућношћу да је све могуће па и оно што ће га довести до каменолома у који га воде нова *двојица*, ако то нису исти они с почетка, почетка краја. Вестерн не доводи у питање игру, јер добро зна да се она одиграва мимо њега, али га у себе по потреби укључује, а то укључење у овом случају значи искључење из токова живота, на један или други начин, или ће их пустити да га пониште, или ће својевољно поништити Бобија Вестерна, човека који свакако не делује превише потребно ма коме у околини. А то поништење је политика, као његов отац, као његова мајка, сарадници на *пројекту* чија реализација, чија практична примена подразумева поништење хиљада људи, у перспективи поништење врсте којој и сами припадају, допадало им се то или не. Ако буде поништен *Вестерн*, онда цивилизација остаје без једног од својих виталних пипака, виталних, то је реч, како је витални пипак постао виталан ако о њему знамо ствари

које би морале да га у том погледу дисквалификују, бити *Вестерн*, значи бити ге-ноцидан, бити насилан, бити убилачки строј у служби похлепе, згртања, отимања и плачке, док *не бићи*, *не бићи* ко год, који год од виталних цивилизацијских пи-пака неће донети нови живот нити дух онтолошки контаминираној врсти, и у томе је сва туга света. *Двојица* су политика, могло би се рећи како се на Вестерна наме-рила политика, *двојица* су систем, као у прашком случају, Врата Закона, подразу-мева се да људи могу да буду и поништени, људи/путници у авионским олупинама, људи по америчким провинцијама, људи по јапанским градовима. А Шекспир је политика, Фортинбрас који долази након дворског масакра, страни фактор који се меша у унутрашња питања земље неспособне да влада собом.

А онда ће се и Бобију Вестерну указати Талидомидски Мали и лудило неће остати ексклузивно женска ствар, није ту тек Офелија већ и (случајно) Властелин који у финалу *Пушника* као да ће ишчилети, као да неће сачекати поништење, него ће исцурети из текста, односно с њим, јер над њим нема Џејсона Компсона да ра-ционализује сву беду психе и духа и беду уопште, беду над бедама, што води у ис-клизнуће унатраг, тамо где жива Алисија Вестерн закључује да је душевна болница место боље од свих других места, тамо где је нарација устукнула пред серијским дијалозима, ако су то дијалози, јер је сваковрсна доминација Алисије Вестерн неописива, истовремено технички нокаут слабоумним констатацијама о Макартијевој мизогинији, човек који никада није поставио женску фигуру у фокус приповед-ног разматрања успео је да произведе биће неограничених моћи чија сензуалност, сексуалност, крхкост и генијалност надилазе огромну већину мом скромном уму познатих сличних случајева. Јер, Алисија Вестерн је и Кирилов који је устао да оду-зме Господу право на његов, Кириловљев живот, уз свако превиђање парадокса да раб Господњи Кирилов и не поседује вољу мимо Господа, па била то и воља само-убице, Алисија Вестерн ће себи одузети идентитет, Алисија ће заменити Алис зато што она то тако жели, колико год млада била, креираће нови по својој вољи и држа-ће га се, шта год он био. И ако је ту Кирилов (уз Шекспира ће кроз текст протрчати и Достојевски), нема Толстоја, али има његове јунакиње која вришти на хиподрому зарад безвредног балавца, убија се пред друштвом које ће је убити, јер је и њена љу-бав нека врста менталне болести као и свака која јесте љубав, а љубав, то је Шекспир, и нигде нема толико убијене љубави као код Шекспира, и због тога Алисија-Ана-Антигона говори о љубави која је за једног и никога другог и никада неће бити за другог јер нема другог, а то што је он брат може да буде тек априорни, договорени конструкт с којим она нема и не жели да има било какве везе.

Због тога су замерке разуђеној структури *Пушника* / *Сћеле Марис*, њеној апроксимативности, утиску да је реч о недовршеној форми (након педесет година рада?) израз исконске малограђанске чежње за редом у предвидљивости, у ноторном хо-ризонту очекивања, некада је то вапај за још једном *макарџијевском* књигом Кор-мака Макартија, а не овом и оваквом, у којој се даје за право душевној болести у Бретоновом маниру, што малограђанин не види, атомску бомбу као израз тотали-тета зликовачке и оболеле природе човека, не види је као правило, већ као инци-дент, а она то није, не на симболичком плану, она смо ми, сви колико нас има. Или замерке на план милијарди референци за којима Макарти посеже, Макарти чија

јунакиња прича како је читала две књиге дневно, а спомиње и периоде када је читала четири или пет књига дневно, те како их је укупно око десет хиљада, прочитаних књига, а Хенри Милер је говорио о томе, о библиотеци из које можеш да позајмиш било коју књигу, било шта, не искључиво фикцију, како је нужно непрестано читати, пет хиљада књига је минимум, говорио је, а кад се стигне тамо постанеш Алисија-Ана-Антигона и потребан је Шекспир да те напише. *Пушник / Сћела Марис*, то је интерна Макартијева енциклопедија, запрепашћујућа сума разнородних знања која се укрштају на једном месту, која су подвргнута различитим типовима интервенција, некада је непознавање референце убиствено по досезање идејних капацитета романа, док понекад аутор посеже за њима јер делује да им се није довољно посветио, да су га оставиле у недоумици, да би требало и ми да останемо у недоумици и наставимо расправу тамо где смо у стању да је наставимо.

Пушник / Сћела Марис, то су књиге мртвих. Мртва Алисија, или је то на крају поново Алис, на дрвету, Боби Вестерн који већ није био да би се вратио, искобељао, чуо о љубави која не може *га буге* те схватио да је једини излаз који му преостаје *не-бивање*, Чарлс Џозеф Макарти, рођен 20. 7. 1933, *прешао је га буге* 13. 6. 2022, ни годину пошто је објавио књигу коју је сматрао властитим животним делом. И ако је *Пуш* био роман о ономе што (не) долази након краја света, *Пушник / Сћела Марис* сведоче о свету који перзистира с неуништивом клицом самоуништења, оном који, попут аустралијског торбара, поскакује, родитељски брижно носећи новорођену атомску бомбу на сопствену сахрану. Алисија Вестерн, док тражи да јој пружи руку пред одлазак, о томе су ове књиге. О великом маестру који није отишао а да се није с нама поздравио онако како му је доликовало.